

Вікторія Резнікова

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0149-0710>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/O-4799-2018>
reznikova.vv78@gmail.com

Марія Курей

юристка другої категорії
кафедри господарського права та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
mariakurey@gmail.com

УДК 346.9

ШТРАФ ЯК ФОРМА ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено дослідженню штрафу як форми господарської процесуальної відповідальності ті складової ефективного судового захисту, спрямованого на запобігання і протидію вчиненню господарських процесуальних правопорушень. Акцентовано увагу на проблемі визначення правової природи процесуальних штрафів, розглянуто доктринальні підходи прихильників і критиків концепції існування судових штрафів, розмежовано склади адміністративного правопорушення, передбаченого у ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), і господарських процесуальних правопорушень, передбачених у ч. 1 ст. 135 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України). Особливу увагу також приділено питанню віднесення неповаги до суду до господарських процесуальних правопорушень, на підставі чого аргументовано необхідність у наданні господарському суду можливостей для застосування штрафу до присутніх у залі засідань, а також наведено приклади судової практики, які свідчать про становлення тенденції притягнення порушників нормального ходу розгляду судової справи до процесуальної відповідальності за прояв неповаги до суду.

Було проаналізовано ознаки судового штрафу, а також надано класифікацію особливостей господарського процесуального штрафу як загальних процесуальних, які роблять штраф міжгалузевим процесуальним феноменом, а також спеціальних процесуальних, якими визначається місце штрафу в господарському

судочинстві. Зосереджено увагу на дискусійному питанні необхідності стягнення штрафу і з учасника господарської справи, і з його представника, проілюстровано позицію, якої дотримуються авторки статті. Проаналізовано та класифіковано функції штрафу, які визначають його місце в господарському процесі, на превентивну, стимулюючу, яка демонструє суттєву відмінність між штрафом у матеріальному та процесуальному праві, та каральну.

Ключові слова: господарський процес; господарська процесуальна відповідальність; судовий (процесуальний) штраф; господарський процесуальний штраф; правова природа штрафу; господарське процесуальне правопорушення; неповага до суду; класифікація особливостей судового штрафу; загальні процесуальні та спеціальні процесуальні ознаки штрафу в господарському процесі; відповідальність представника; зловживання процесуальними правами; функції штрафу в господарському процесі.

Факт існування юридичної відповідальності в судочинстві вже повною мірою визнається більшістю науковців у сфері права. Утім, питанням господарсько-процесуальної відповідальності вітчизняними вченими-процесуалістами було приділено досить мало уваги, зокрема, і після реформи процесуального законодавства, яка відбулася наприкінці 2017 р. та набула чинності з 1 січня 2018 р. Актуальність дослідження відповідальності в господарському судочинстві заперечити неможливо з огляду на те, що цей інститут господарського процесу спрямований на попередження господарських процесуальних правопорушень, спроб перешкоджання нормальному функціонуванню розгляду та вирішення господарських справ, тобто на виконання завдань, передбачених у ч. 2 ст. 2 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК України)¹. Штраф як захід господарсько-процесуальної відповідальності було закріплено внаслідок зазначеної реформи в новоствореній главі 9 ГПК України, яка називається “Заходи процесуального примусу”.

Враховуючи викладене вище, вбачається виправданим дослідження інституту господарсько-процесуальної відповідальності в аспектах окремо взятих структурних елементів, зокрема у розрізі поняття та особливостей штрафу як заходу процесуального примусу, що виконує роль господарсько-процесуальної відповідальності.

В окремих аспектах питання заходів господарсько-процесуальної відповідальності, зокрема й штрафу, досліджувалися у наукових працях деяких вітчизняних науковців, наприклад, А. Коліної, О. Перекрестної, А. Катрич. Також на особливості заходів цивільної або адміністративної процесуальної відповідальності звертають увагу В. Кройтор, І. Лукіна, О. Рожнов, В. Буга, В. Комаров, С. Бичкова, В. Луспенник, С. Фурса. Утім,

¹ Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

особливості штрафу як форми процесуальної відповідальності в господарському судочинстві досі залишаються малодослідженими.

Мета дослідження полягає у визначенні поняття штрафу як заходу господарсько-процесуальної відповідальності, а також особливостей, наявність яких дає змогу розглядати штраф як окрему форму відповідальності в господарському судочинстві, зокрема, на підставі норми ст. 135 ГПК України.

Феномену господарсько-процесуальної санкції у вигляді винесення ухвали про накладення штрафу в доктрині вітчизняного господарського процесуального права сьогодні приділено досить мало уваги. Крім того, враховуючи популярність штрафу як заходу відповідальності за невиконання правових приписів або інші порушення правових норм у різних галузях права, слід приділити достатньо уваги дослідженню цього явища та його місця в господарському судочинстві, зокрема, з огляду на принципів відмінності інституту юридичної відповідальності в матеріальному та процесуальному праві.

Досить проблемним питанням залишається правова природа штрафу в господарському процесі. Продовжується дискусія навколо самостійності процесуальної відповідальності взагалі, оскільки думки вчених стосовно цього питання можна умовно розділити на дві групи: перша група дослідників відносить штраф у судочинстві до адміністративних штрафів, що застосовуються у порядку, передбаченому ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)², друга група вчених наполягає на тому, що судовий штраф є самостійним заходом господарської процесуальної відповідальності. Таким чином, позиції науковців стосовно судових штрафів розділилися: одна група вчених, зокрема й В. Молчанов, не визнає існування процесуальних штрафів, звертає увагу на існування штрафів лише в матеріальних галузях права – адміністративному та кримінальному, зазначаючи, як критик концепції процесуальної відповідальності, що процесуальний закон говорить про наслідки невиконання процесуальних обов'язків, а не про відповідальність, яка не є тотожною наслідкам, які можуть і не мати характеру відповідальності взагалі³. Хоча з цією думкою складно погодитися навіть з огляду на існування штрафів у сфері господарювання, а також на те, що окрім компенсаційної функції та настання несприятливих наслідків для порушника процесуальних норм є й інші, не менш важливі. Позиція іншої групи вчених⁴ кардинально відрізняється від цієї думки: вони

² Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

³ В. Молчанов, 'Об ответственности в гражданском судопроизводстве' (2010) 10 Арбитражный и гражданский процесс 28-9.

⁴ В. Протасов, *Основы общеправовой процессуальной теории* (Юрид лит 1991) 136.

вважають судові штрафи явищем, властивим процесу у розгляді судової справи. Цю думку і ми підтримуємо. Як наголосив М. Фролов, на відміну від адміністративних і кримінальних штрафів, а також неустойки в цивільному праві, судовий штраф є мірою процесуального примусу як одного зі способів реалізації процесуальних обов'язків, тобто виходить, що мета застосування процесуального штрафу полягає в забезпеченні прав учасників процесу на швидкий ефективний розгляд справи, запобігання подальшим порушенням дисципліни в судочинстві, гарантування захисту процесуального правопорядку, а не на захист прав та інтересів осіб від порушень у матеріальному праві. Ба більше, застосовуватися процесуальний штраф може лише судом через постановлення ним ухвали (як особливого правозастосовного акта) щодо учасників судового процесу на формальній і фактичній підставах⁵, а саме через передбачуваність процесуальним законодавством судових штрафів, їхніх меж, переліку правопорушень, за які може настати процесуальна відповідальність у формі судового штрафу. А також відмінними для процесуальних штрафів є способи притягнення порушника правопорядку в судовому засіданні до судового штрафу й оскарження правозастосовного акта щодо стягнення судового штрафу. Водночас спільним для адміністративних, кримінальних і судових штрафів є можливість застосування до правопорушника кваліфікуючої санкції за систематичне (повторне) вчинення правопорушень, а також стягнення штрафу в дохід держави. Наведені вище особливості штрафу як заходу процесуальної відповідальності підтверджують самостійність судового штрафу як інституту процесуальної відповідальності, незважаючи на те, що слід визнати характер інституту штрафних санкцій як міждисциплінарного й міжгалузевого, та все ж таки штраф у матеріальному та процесуальному праві – це різні речі.

Ті вчені, які вважають, що штраф у господарському процесі має адміністративно-правову природу як приклад наводять диспозицію ст. 185³ КУпАП, хоча склади правопорушень, передбаченого у ст. 185³ КУпАП і ст. 135 ГПК України, цілком відрізняються. Беручи до уваги диспозицію ст. 185³ КУпАП, об'єктом є суспільні відносини, що складаються у сфері судоустрою. Об'єктивна сторона представлена в діянні, яке полягає або в злісному ухиленні від явки до суду сторони, свідка, експерта або перекладача, або в порушенні порядку під час судового засідання, або вчиненні інших дій, які явно свідчать про зневагу до суду або до встановлених у суді правил, або в бездіяльності, яке виражається у невідкоренні сторони, свідка, експерта або перекладача чи осіб, присутніх у залі судових за-

⁵ М. Фролов, 'О мерах процессуальной ответственности как разновидности процессуального принуждения' [2009] 4 (8) Вестник Орловского государственного университета. Серия: Новые гуманитарные исследования 305–8.

сідань, розпорядженням головуєчого. Суб'єктами за деякими формами об'єктивної сторони визнаються сторони, свідки, перекладачі, експерти, а за деякими іншими – всі інші особи, присутні в залі судових засідань. Суб'єктивна сторона характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності⁶.

Водночас, якщо розкласти диспозицію ст. 135 ГПК України, то виходить, що об'єктом складів правопорушень, за які штраф може застосовуватись як форма господарської процесуальної відповідальності, є правовідносини, які складаються під час розгляду справи господарським судом між учасниками справи, між учасниками справи і судом, і по суті також до переліку правовідносин, що охороняються диспозицією зазначеної статті, повинні входити також правовідносини між особами, присутніми в залі судових засідань, і судом або учасниками справи. У випадку, якщо особи, присутні в залі судових засідань, допускають будь-які порушення своєї поведінки під час розгляду господарської справи, вони тим самим завдають шкоди правам та інтересам учасників справи, зацікавлених у законному, справедливому та найшвидшому вирішенні справи, можуть заважати вчасному розгляду справи. Господарський суд у таких випадках повинен вживати заходи відповідного реагування з метою запобігання та оперативного усунення факторів порушення нормального розгляду справи в строки, передбачені ГПК України.

Об'єктивна сторона правопорушень, за вчинення яких передбачено застосування штрафу як форми господарсько-процесуальної відповідальності, власне, являє собою діяння (дії або бездіяльність), що передбачені в ч. 1 ст. 135 ГПК України. До невиконання процесуальних обов'язків, зокрема, ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника процесу, а також зловживання процесуальними правами у формі допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству, цілком можна віднести ті самі дії, що являють собою об'єктивну сторону складу правопорушення, передбаченого у ст. 185³ КУпАП. Ба більше, і Верховний Суд відносить до зловживання процесуальними правами прояв неповаги до суду, а саме: образливі висловлювання та символи на адресу суду, використання яких неприпустиме при оформленні процесуальних документів, наприклад, позовної заяви, а також у виступах учасників, зокрема й для надання особистих характеристик учасникам справи, іншим учасникам судового процесу, їхнім представникам або суду. Відповідні тенденції у вітчизняній судовій практиці вже помітно прослідковуються у постановках Великої Палати Верховного Суду⁷.

⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення (н 2).

⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2019 р. у справі № 9901/34/19 <<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81013341>> (дата звернення: 22.06.2020); Постанова Великої

Варто зазначити, що господарсько-процесуальні правопорушення мають усічений склад, оскільки в ГПК України по суті прямо презюмується винний характер діянь, про що свідчать формулювання, наприклад, “неподання доказів суду без поважних причин”. Вина як обов’язкова ознака суб’єктивної сторони може бути виражена як у формі умислу, так і у формі необережності, особливо у випадку, якщо учасник справи допустив господарсько-процесуальне правопорушення, не знав цього, але повинен був знати відповідно до принципу, втіленого в ст. 68 Конституції України, згідно з яким незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності⁸. Мета і мотив виступають лише факультативними ознаками, і мають місце в формулюванні законодавцем конструкцій складів господарсько-процесуальних правопорушень, передбачених у ст. 135 ГПК України, лише ситуативно, наприклад, зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності вчиняється з метою перешкоджання судочинству.

Крізь призму цього питання виникає ще одна проблема, яка стосується відповідальності за неповагу до суду. Низка учених, зокрема й В. Ястрембська, вважає, що регулювання цього питання у межах ст. 185³ КУпАП цілком задовольняє потреби господарського суду у притягненні правопорушників до відповідальності за прояв неповаги до суду, оскільки в таких випадках відповідальність має цілком публічний характер і пов’язана не так зі справою, що розглядається, як із підтриманням правопорядку загалом⁹. Утім, не можна заперечити важливість підтримки правопорядку у процесі судочинства як загалом, так і щодо господарської справи, яка розглядається господарським судом, зокрема. Належний рівень правопорядку має неабияке значення для ефективності та швидкості розгляду господарської справи, а отже, господарський суд повинен мати змогу оперативно реагувати навіть на такі порушення, які можна віднести до проявів неповаги до суду. Крім того, діяльність господарського суду як органу державної влади вже сама собою є публічною в будь-якому випадку, зокрема й у питаннях, які стосуються притягнення правопорушників до господарської процесуальної відповідальності як заходів процесуального примусу, здійснюваних державою через суд. Наведені аргументи не дають змогу віднести відповідальність за інші господарські процесуальні правопо-

Палати Верховного Суду від 7 листопада 2019 р. у справі № 9901/324/19 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85775709>> (дата звернення: 22.06.2020).

⁸ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

⁹ С. Ястрембская, ‘О проблеме противодействия процессуальным злоупотреблениям в гражданском процессе’ [2010] 23 (62)2 Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия “Юридические науки” 364–5.

рушення, крім прояву неповаги до суду, до “непублічної” процесуальної відповідальності.

У контексті порушеного питання слід також додати, що особами, на яких за невиконання або неналежне виконання процесуальних обов’язків може бути накладено штраф, можуть бути учасники господарського процесу (сторони, треті особи, свідки, перекладачі, експерти, експерти з питань права, спеціалісти). Однак вбачається правильним до переліку правопорушників також включити осіб, які не є учасниками справи, але присутні на судовому засіданні та гіпотетично можуть заважати нормальному ходу розгляду певної господарської справи. Подібне положення закону відображено у ч. 5 ст. 119 Арбітражного процесуального кодексу Російської Федерації, відповідно до якого арбітражний суд має право накладати судовий штраф на осіб, які беруть участь у справі, а також на інших присутніх у залі судового засідання осіб за прояв неповаги до суду. У цьому випадку судовий штраф може бути накладено, якщо вчинені дії не тягнуть за собою кримінальної відповідальності¹⁰.

Для того щоб не затягувати процедуру розгляду господарської справи, і оскільки суд має відреагувати на прояв неповаги до суду негайно після того, як такий відбувся під час засідання із розгляду господарської справи, слід передбачити можливість для господарського суду застосовувати судовий штраф за прояв неповаги до суду також у тому самому процесуальному порядку, в якому розглядається конкретна господарська справа. І навіть стосовно присутніх осіб, які не є учасниками розгляду господарської справи, не відстоюють свої права та інтереси стосовно предмета спору, і незважаючи на те, що ГПК України майже не регулює питання їх присутності, але в цьому ж Кодексі передбачається принцип гласності і відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами (п. 3 ч. 3 ст. 2 ГПК України), який дозволяє їм бути присутніми в залі засідання під час розгляду справи, то чому ж тим же ГПК України неможливо врегулювати питання застосування штрафу до них у тому самому провадженні за господарською справою ухвалою господарського суду? Вбачається правильним передбачити можливість для господарського суду застосовувати заходи процесуальної відповідальності, зокрема штраф або видалення із зали судового засідання, до порушників правопорядку в залі судового засідання, адже своїми діями вони можуть заважати нормальному перебігу розгляду господарської справи.

Враховуючи те, що в ГПК України не передбачається застосування господарсько-процесуальної відповідальності за порушення дисципліни

¹⁰ Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации: Закон от 14 июня 2002 г. <<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102079219>> (дата звернення: 22.06.2020).

в залі судових засідань під час розгляду господарської справи для осіб, що не беруть участь у справі, але дотримання відповідної поведінки якими є однією з умов нормального функціонування господарського процесу, є необхідним передбачити в процесуальному законі можливість накладення штрафу як форми господарської процесуальної відповідальності на них. Тому пропонується доповнити ч. 1 ст. 135 ГПК України п. 6, і викласти ч. 1 ст. 135 ГПК України в такій редакції:

“Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

- 1) невиконання процесуальних обов’язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;*
- 2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкодження судочинству;*
- 3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;*
- 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;*
- 5) порушення заборон, встановлених частиною десятою статті 188 цього Кодексу;*
- 6) прояву неповаги до суду свідками, спеціалістами, експертами, експертами з питань права, перекладачами, а також особами, присутніми в залі судового засідання під час розгляду господарської справи.”*

Лаконічно охарактеризував ключову мету і характер застосування судових штрафів у цивільному процесі В. Комаров:

Судові штрафи діють на майнову сферу особи і є карою за невиконання конкретних процесуальних обов’язків, сприяють зміцненню дисципліни в судочинстві та підвищують його ефективність, судові штрафи покликані забезпечити виконання суб’єктами цивільних процесуальних відносин покладених на них процесуальних обов’язків та вимог суду, сприяючи цим виконанню завдань цивільного судочинства¹¹.

Те саме можна сказати і про роль судових штрафів у господарському судочинстві.

Характерні риси штрафу як заходу відповідальності в господарському судочинстві можна умовно поділити на загальні процесуальні (ті, які є спільними для судових штрафів різних процесуальних галузей права)

¹¹ Цивільне процесуальне право України: підручник для юридичних вузів і факультетів (Комаров В заг ред, Право 1999) 152.

та спеціальні процесуальні (тобто такі, які притаманні лише господарським процесуальним штрафам). До загальних слід віднести:

1. Штраф – грошове стягнення з порушника за вчинення правопорушень, встановлених у ч. 1 ст. 135 ГПК України. І. Кучеров пропонує розглядати штраф як форму публічно-правового грошового стягнення, а також форму покладення на правопорушника у межах його притягнення до юридичної відповідальності обов'язку зазнати втрат майнового характеру через відчуження певної суми від належних йому грошових коштів на користь публічної влади¹². Враховуючи те, що штраф є мірою відповідальності, яка застосовується не тільки в фінансово-правовій сфері, а й у інших сферах, які регулюються різними законодавчими актами, вчений називає штраф комплексним правовим інститутом¹³.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Бюджетного кодексу України (далі – БК України) доходи бюджету поділяють на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом, трансферти. Положення ч. 3 цієї ж статті не розкриває весь перелік неподаткових надходжень, до яких відносяться і штрафні санкції, однак на допомогу у вирішенні питання, до якого виду бюджетних надходжень слід віднести судовий штраф, приходять праці вчених науки фінансового права, в яких така проблема вже вирішена¹⁴. Так, вітчизняний науковець у галузі фінансового права Н. Якимчук відносить штрафи до нефіскальних обов'язкових неподаткових платежів, оскільки їхня основна мета не є суто фіскальною, а насправді полягає в іншому – у виконанні рішення про притягнення особи до відповідного виду юридичної відповідальності. У такому випадку мета наповнення бюджету є другорядною, на відміну від податків, які мають цільове призначення, надходять до спеціального фонду в бюджетній системі¹⁵.

2. Стягувачем штрафу є Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України). Це положення передбачено в ч. 5 ст. 135 ГПК України, а також в пп. 45 п. 6 Положення про Державну судову адміністрацію, відповідно до якої ДСА України виступає стягувачем за рішеннями про стягнення судового збору, про накладення штрафу (як засобу процесуального примусу)¹⁶. Вбачається, що порядок зарахування судового штрафу

¹² И Кучеров, 'Денежные взыскания: проблемы правовой идентификации' (2013) 5 Журнал российского права 25.

¹³ Там само 30.

¹⁴ Бюджетный кодекс Украины: Закон Украины від 8 липня 2010 р. № 2456-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

¹⁵ Н Якимчук, 'Фіскальні неподаткові платежі до бюджетів: проблеми правового змісту та правового регулювання' (2014) 1 Публічне право 70.

¹⁶ Положення про Державну судову адміністрацію, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 р. № 141/0/15-19 <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

має бути подібним до порядку зарахування судового збору, оскільки було би цілком нелогічним передбачати ці повноваження ДСА в одному підпункті, якби їхній порядок зарахування відрізнявся. Якщо звернутися до положень ч. 1 Закону України “Про судовий збір”, стає зрозумілим, що судовий збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України. Кошти судового збору спрямовуються на забезпечення здійснення судочинства та функціонування органів судової влади, а також на забезпечення архітектурної доступності приміщень судів, доступності інформації, що розміщується у суді, для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (ч. 3 ст. 9 Закону України “Про судовий збір”¹⁷). Аналогічними мають бути порядок і мета зарахування судового штрафу ДСА як стягувачем.

У ГПК України законодавцем не було приділено достатньо уваги питанню порядку виконання ухвали господарського суду про стягнення судових штрафів. Утім, у частинах 1, 5 ст. 135 ГПК України передбачено, що ця ухвала є виконавчим документом, повинна відповідати вимогам, яким такі документи відповідають за змістом і формою, а також те, що стягувачем є ДСА України, її реквізити для виконання такої ухвали, і стягується сума штрафу до державного бюджету. На відміну від положень процесуального закону про порядок виконання ухвал, якими господарський суд застосовує інші форми господарської процесуальної відповідальності, передбачені ГПК України, для виконання ухвали про стягнення штрафу не передбачено строку для таких дій, хоча це також може потім відіграти важливу роль у процесі скасування постановленої господарським судом ухвали про застосування судового штрафу. З одного боку, негайне виконання ухвали про стягнення штрафу може виявитися неможливим відразу після постановлення господарським судом ухвали про стягнення штрафу, а з другого – виконання тривалістю у певний проміжок часу може потім спричинити зайві труднощі в роботі стягувача у випадку, якщо господарським судом все ж таки буде прийнято рішення про скасування постановленої ним раніше ухвали. Було би простіше в ГПК України все ж таки передбачити певний термін для добровільної сплати судового штрафу. Цей проміжок часу міг би бути використаний зі стимулюючою метою – сприяння якомога швидшому виконанню своїх процесуальних обов’язків тим учасником, який їх порушив, або ж виправленню іншого допущеного ним господарського процесуального правопорушення. У випадку, якщо такий учасник належно використав би наданий йому термін для добровільного виконання

¹⁷ Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

процесуальних обов'язків, він міг би і відзвітувати суду про такий факт разом із поданням відповідної заяви про скасування ухвали про стягнення штрафу, і таким чином, працівникам стягувача не довелося б витрачати зайвий час на виконання відповідного судового рішення.

Тому пропонується доповнити ст. 135 ГПК України частинами 7–8 такого змісту:

“Ухвала про стягнення штрафу набуває законної сили після її постановлення господарським судом. Господарський суд не пізніше наступного дня надсилає копію ухвали учаснику, з якого штраф повинен бути стягнутий в дохід держави, а також стягувачу. При цьому учаснику, який припустився одного з правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 135 цього Кодексу, надається можливість сплатити штраф добровільно протягом 10 календарних днів із дня постановлення такої ухвали господарським судом.

У випадку, якщо будуть відсутні підстави для виконання судового рішення про стягнення штрафу в примусовому порядку, учасник негайно, але не пізніше наступного дня з моменту, коли підстав для стягнення штрафу немає, подає господарському суду заяву про скасування ухвали про стягнення штрафу. Таку заяву суд повинен розглянути негайно, але не пізніше наступного дня, постановити ухвалу про скасування ухвали про стягнення штрафу, копію якої того ж дня направити учаснику та стягувачу.”

3. Оскарження ухвали про стягнення штрафу можливе лише у разі її постановлення судом першої інстанції, при цьому оскарження такої ухвали не зупиняє перебігу розгляду господарської справи. Положенням ч. 4 ст. 135 ГПК України передбачено, що постанова суду апеляційної інстанції за результатами перегляду ухвали про накладення штрафу є остаточною і оскарженню не підлягає. Ба більше, ухвала Верховного Суду про стягнення штрафу також оскарженню не підлягає.

4. Ухвала про стягнення штрафу може постановлятися судом першої, апеляційної інстанцій або Верховним Судом у тому самому судовому засіданні щодо особи, присутньої під час судового засідання, або в іншому судовому засіданні, якщо така особа відсутня в залі судового засідання.

5. Штраф стягується у дохід держави із власних грошових коштів правопорушника, і це виглядає досить логічним з огляду на те, що за наявності правопорушень під час розгляду господарської справи потерпають як самі учасники справи (за винятком тих, хто порушує з певною метою порядок розгляду господарської справи), оскільки порушується їхнє право на своєчасний та справедливий розгляд господарської справи, так і той порядок, що встановлений законом для здійснення судом

як органом державної влади своїх повноважень у господарському судочинстві¹⁸.

Очевидно, що за кількістю спеціальних процесуальних ознак штрафу в господарському судочинстві менше з огляду на тенденції щодо уніфікації процесуальних кодексів, але, утім, вони є, і до них можна віднести такі характерні особливості господарського процесуального штрафу:

По-перше, вбачається допустимим розглядати підставу застосування штрафу за вчинення господарсько-процесуальних правопорушень комплексно з нормативною, фактичною та формальною складовими такої підстави. Нормативною підставою є закріплення законодавцем штрафу як одного з видів процесуальної відповідальності за конкретні господарські процесуальні правопорушення, що передбачені у ч. 1 ст. 135 ГПК України. Крім того, закріплення процесуальних обов'язків у кодексі із зазначенням наслідків їх недотримання, що передбачено у ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 43 ГПК України, також свідчить про наявність нормативної складової підстави для застосування штрафу до правопорушника процесуального порядку. Фактичною підставою для стягнення штрафу є вчинення одного або декількох правопорушень із тих, що передбачені у ч. 1 ст. 135 ГПК України, які узагальнено можна поділити на дві великі групи як зловживання процесуальними правами, а також невиконання своїх процесуальних обов'язків. Штраф стягується за ухвалою про стягнення штрафу, що постановляється господарським судом та є по суті виконавчим документом, який повинен відповідати формі виконавчого документа, і це є формальною підставою для застосування штрафу.

По-друге, розмір штрафу за невиконання або неналежне виконання процесуальних обов'язків нині становить від 1 до 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що визначається господарським судом залежно від обставин справи. На 1 січня 2020 р. сума розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб становить 2 102 грн на місяць для однієї особи¹⁹.

З огляду на цю характерну ознаку ще однією особливістю штрафу як заходу господарської процесуальної відповідальності є можливість застосування кваліфікуючої (обтяжуючої) обставини за повторність (систематичність) вчинення конкретних господарських процесуальних правопорушень, що виражається у збільшенні нижньої та верхньої меж санкції у 5 разів, тобто від 5 до 59 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

¹⁸ В Круковес, 'Проблемні питання стягнення штрафу за зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві України' (2019) 19 Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України 86.

¹⁹ Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

Цікаво, що, на відміну від схожих за змістом статей 148 і 149 Цивільного процесуального кодексу України²⁰ та Кодексу адміністративного судочинства України²¹ відповідно, межі санкції відрізняються: за вчинення процесуального правопорушення вперше в цивільному або адміністративному процесі законодавець пропонує застосовувати штрафи від 0,3 до 3 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а за систематичність вчинення таких правопорушень передбачається відповідальність у вигляді штрафу в сумі від 1 до 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Можливо, таке розмежування у розмірах штрафу для господарського та інших видів галузевих процесів зумовлюється тим, що учасниками господарських справ, як правило, виступають суб'єкти господарювання, для яких майнова (економічна) сфера інтересів є більш важливою з огляду на їхню діяльність, і потенційна можливість застосування несприятливих наслідків щодо якої може більш ефективно простимулювати до виконання процесуальних обов'язків, аніж змотивувати учасників справ до аналогічних дій у цивільному або адміністративному судочинстві.

Також окремим дискусійним питанням є законність і доцільність накладення штрафу як заходу господарської процесуальної відповідальності, яка на самого учасника справи, так і на його представника, що передбачено відповідно до норми ч. 3 ст. 135 ГПК України за невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами. Це положення виглядає не зовсім логічно в світлі порушення ним загальних засад інституту представництва в процесі, і виходить, що учасник справи, від імені якого в судовому засіданні може брати участь його представник у господарській справі, двічі притягується до господарської процесуальної відповідальності, оскільки представник учасника в господарській справі діє від імені та в інтересах учасника цієї справи, а не в своїх власних, умовно заміщуючи довірителя як особу, яку представляють і яка все одно залишається учасником справи з належними їй процесуальними правами та обов'язками навіть у тих випадках, коли не бере участі в самому розгляді справи особисто²², що знаходить своє підтвердження у положеннях частин 1–2 ст. 61 ГПК України, відповідно до якого представник здійснює від імені особи, яку представляє, її процесуальні права та обов'язки, а обмеження його повноважень повинно мати відображення у виданій йому довіреності або ордері. Зі свого боку

²⁰ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>> (дата звернення: 22.06.2020).

²¹ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10594>> (дата звернення: 22.06.2020).

²² В Резнікова та О Росильна, *Посередництво і представництво в господарському праві та процесі України: навчальний посібник* (Ліра-К 2016) 159.

це означає, що учасник справи та його представник узгоджують перелік і межі повноважень, які надаються представнику для виконання його функцій. Недарма положення про представника в ГПК України передбачені в окремому однойменному параграфі 2 глави 4 “Учасники судового процесу”, а не в тому ж параграфі, де містяться норми про учасників справи, адже господарська справа вирішується, власне, не щодо них, а щодо прав та обов’язків їхніх клієнтів або довірителів як учасників господарської справи, а представник лише бере участь у господарському процесі на підставі наданого йому повноваження²³. Схожої думки дотримується у своєму дисертаційному дослідженні на тему представництва в цивільному процесі Г. Лазько, яка вважає, що за змістом повноваження цивільного процесуального представника визначаються обсягом процесуальної правосуб’єктності учасника господарського процесу, якого він представляє, і є похідним від останнього, що визначається відповідно до договору або закону. Крім того, вчена називає характерною рисою господарського процесуального представництва адекватність дій представника до інтересів учасника справи, права якого він представляє²⁴, з чим ми згодні, оскільки представник повинен обирати певну “стратегію” щодо захисту прав та інтересів свого довірителя під час розгляду господарської справи, яка відповідатиме змісту інституту процесуального представництва, через що також виглядає недоречним застосування штрафу як заходу господарської процесуальної відповідальності до учасника та його представника. Інше питання в тому, що “тактика” представника учасника господарської справи не повинна допускати та включати застосування процесуальних “диверсій” під час розгляду господарської справи, і звичайно, що професійний представник як мінімум повинен зазнати певного адекватного виховного впливу, який відповідатиме як рівню суспільної шкідливості, яку допущене господарське процесуальне правопорушення може мати наслідком, так і допустимості застосування заходу процесуальної відповідальності у межах повноважень господарського суду відповідно до процесуально-правового статусу представника. Тому вбачається більш правильним для господарського суду, який, незважаючи на виховну функцію штрафу, зобов’язаний запобігати зловживанню процесуальними правами, невиконанню або неналежному виконанню процесуальних обов’язків, а не займатися вихованням професійних юристів у дусі поваги до права та господарської процесуальної форми, використовувати механізм окремої ухвали, передбаченої в ч. 2

²³ Р Ханік-Посполітак, ‘Представництво в цивільному процесі за новим Цивільним процесуальним кодексом України’ (2018) 1 Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки 50.

²⁴ Г Лазько, ‘Правова природа процесуального представництва у цивільному процесі’ (автореф дис канд юрид наук, 2006) 10.

ст. 246 ГПК України, направляючи її до тієї кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, членом якої є адвокат, і залишити на розсуд цієї самоврядної організації вирішення питання щодо притягнення свого члена до дисциплінарної відповідальності за допущене ним господарське процесуальне правопорушення. З огляду на зазначене пропонується внести зміни до положення ч. 3 ст. 135 ГПК України та викласти цю статтю у такій редакції:

“У випадку невиконання процесуальних обов’язків, зловживання процесуальними правами професійним представником учасника справи суд, з урахуванням конкретних обставин справи, може стягнути штраф з учасника справи та постановити окрему ухвалу і направити її до відповідного органу у порядку, встановленому в статті 246 цього Кодексу.”

У випадку самопредставництва учасника господарської справи питання застосування певних санкцій до представника, який на свій розсуд припустився порушення господарської процесуальної форми, слід розглядати в контексті можливостей застосування регресу до такого представника, як до працівника відповідного учасника, у випадку зазнання таких збитків унаслідок допущеного господарського процесуального правопорушення свого представника.

За допомогою функцій штрафу як форми господарської процесуальної відповідальності можна охарактеризувати місце, роль і призначення штрафу в господарському процесі. До функцій штрафу з огляду на положення ст. 135 ГПК України слід віднести такі:

Каральна – стягнення штрафу передбачає покладення на учасника господарської справи, який припустився процесуального правопорушення, додаткового процесуального обов’язку сплатити певну грошову суму в дохід держави, якого би не було за умови, що цей учасник сумлінно виконував свої первинні процесуальні обов’язки та добросовісно користувався своїми процесуальними правами. При цьому накладення та стягнення штрафу в дохід держави не звільняє порушника від виконання свого основного господарського процесуального обов’язку.

Стимулююча – ч. 6 ст. 135 ГПК України передбачає право для порушника процесуального порядку клопотати про скасування господарським судом постановленої ухвали про стягнення штрафу, тобто таким чином учасник мотивується до цього для найшвидшого виправлення допущеного процесуального правопорушення та поновлення нормального ходу господарської справи, за умови, що:

- а) правопорушник виправив допущене порушення;
- б) особа надала докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду чи своїх процесуальних обов’язків;

в) допущене процесуальне правопорушення було виправлено, а також були надані докази поважності причин, чому відповідних вимог суду не було дотримано або своїх процесуальних обов'язків учасником процесу не було виконано.

Судовій практиці в господарському судочинстві вже відомі випадки реалізації такої норми, зокрема, в провадженні за № 910/20207/17 в одній ухвалі від 22 березня 2018 р. Господарським судом міста Києва було оштрафовано відповідача за невчасну подачу довідки про стан заборгованості за договором кредиту²⁵. Однак невдовзі ухвалою Господарського суду міста Києва від 15 травня 2018 р. було скасовано накладення штрафу на відповідача, оскільки відповідач за змістом ухвали 'надав докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду, суд вважає за можливе скасувати ухвалу від 22 березня 2018 р. про стягнення штрафу'²⁶.

І. Лукіна у своєму дисертаційному дослідженні віднесла штраф до заходів цивільної процесуальної відповідальності, які накладають додатковий тягар на порушника процесуальних обов'язків²⁷. Однак сьогодні визнати судовий штраф накладенням додаткових обов'язків на правопорушника в господарському судочинстві є досить умовним з огляду на можливість повернути сплачену суму штрафу, і в такому випадку правопорушник лише потенційно зазнає збитків у випадку, якщо не докладе зусиль для їх уникнення або виправлення.

Наявність стимулюючої функції, характерної для процесуального штрафу, свідчить про відмінну для штрафу в матеріальному праві принципову ознаку, яка полягає в обов'язковому зазначенні несприятливих майнових наслідків правопорушником²⁸, хоча і цим штраф у господарському праві теж не обмежується. Утім, мета застосування штрафу як форми господарської процесуальної відповідальності до порушника господарських процесуальних норм полягає не так у спричиненні йому негативних грошових наслідків, як у спонуканні його до дотримання порядку під час розгляду господарської справи, що значною мірою відрізняє штраф у господарському процесі від штрафу в господарському праві.

Превентивна – учасники господарської справи та інші учасники господарського процесу, усвідомлюючи результати вчинення господарських правопорушень, особливо у тих випадках, в яких суд застосовує судо-

²⁵ Ухвала Господарського суду міста Києва від 22 березня 2018 р. у справі № 910/20207/17 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72928129>> (дата звернення: 22.06.2020).

²⁶ Ухвала Господарського суду міста Києва від 15 травня 2018 р. у справі № 910/20207/17 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73988730#>> (дата звернення: 22.06.2020).

²⁷ І Лукіна, 'Цивільна процесуальна відповідальність' (дис канд юрид наук, 2009) 145.

²⁸ В Мамутов и В Овсиенко и В Юдин, *Предприятие и материальная ответственность* (Наукова думка 1971) 27.

вий штраф за певні неправомірні процесуальні дії, можуть переконатися у наслідках цих дій, і хоча б певною мірою в подібних випадках, у яких реальність застосування процесуального штрафу в господарському процесі доведена наочно, зменшується ризик вчинення процесуальних правопорушень під час розгляду господарської справи. Тому ми погоджуємося з позицією, висловленою П. Рагузіною, що судовий штраф у господарському судочинстві являє собою особливу міру юридичної відповідальності, яка застосовується з метою запобігання процесуальним правопорушенням, які вчиняються під час розгляду справи і на стадії примусового виконання судових рішень, а також для формування поважного ставлення до закону та суду²⁹. З огляду на наведену позицію вченої можна також говорити і про виховну функцію штрафу як форми господарської процесуальної відповідальності, оскільки передбачивши штраф у ГПК України, законодавець встановив за конкретні порушення процесуального порядку під час провадження у господарській справі певну грошову санкцію, яка покликана дисциплінувати та виховувати учасників провадження за господарською справою в дусі поваги до процесуального закону, а також до суду, при цьому господарський суд не обмежується у можливостях повторно накладати штраф за подальше вчинення господарських процесуальних правопорушень.

Висновки. Таким чином, слід погодитися з тим, що штраф являє собою міжгалузевий правовий інститут, оскільки він наявний як у матеріальному, так і в процесуальному праві, проте виконує не зовсім одну й ту саму роль. У процесуальних галузях права слід визнати певну інтеграцію правового регулювання, яка полягає в усуненні прогалин і дублювань у правовому регулюванні одноманітних або схожих правовідносин, зокрема й процесуальних правовідносин, що складаються між судом та учасниками справи під час вирішення господарської справи³⁰. З урахуванням уніфікації процесуальних кодексів, що відбулася наприкінці 2017 р., наразі штраф у господарському процесі притаманні здебільшого загальні процесуальні ознаки, а саме:

- 1) штраф є грошовим стягненням у дохід держави з власних коштів правопорушника;
- 2) штраф стягується із правопорушника за вчинення ним процесуального правопорушення;
- 3) порядок стягнення та оскарження судового рішення про застосування штрафу до порушника в галузевих процесах з огляду на схожі положення про штраф у галузевих процесуальних кодексах є однаковим;

²⁹ П Рагузіна, 'Рассмотрение вопросов о наложении судебного штрафа' (2006) 1 Арбитражные споры 27.

³⁰ В Резнікова та В Щербина, 'Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України' (2017) 9 Право України 17.

4) аналогічні функції штрафу в галузевих процесах, які полягають у запобіганні вчиненню процесуальних правопорушень, стимулюванні до їх виправлення у разі вчинення, а також у покаранні тих порушників, які не тільки допустили в своїй поведінці правопорушень, а й не доклали жодних або достатніх зусиль для виправлення наслідків допущених правопорушень.

До спеціальних процесуальних ознак можна віднести, по-перше, те, що штраф у господарському процесі покликаний захищати права та інтереси учасників господарської справи, а також на досягнення завдань господарського судочинства, а по-друге, розміри штрафів, передбачені за порушення адміністративних і цивільних процесуальних норм за аналогічні процесуальні правопорушення, є нижчими, ніж у господарському судочинстві.

Підсумовуючи все викладене, спробуємо навести визначення судового штрафу з урахуванням його місця в господарському судочинстві. *Штраф – це форма господарської процесуальної відповідальності, що полягає в накладенні господарським судом грошового стягнення у дохід держави на особу, що вчинила господарське процесуальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 135 ГПК України, шляхом постановлення відповідної ухвали з метою спонукання учасників процесу до добросовісного користування процесуальними правами, а також до сумлінного виконання своїх процесуальних обов’язків.*

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Mamutov V i Ovsienko V i Judin V, *Predpriiatie i material'naja otvetstvennost'* [Enterprise and Pecuniary Liability] (Naukova dumka 1971) (in Russian).
2. Protasov V, *Osnovy obshhepravovoj processual'noj teorii* [Fundamentals of the General Procedural Law Theory] (Jurid lit 1991) (in Russian).
3. Rieznikova V ta Rossylina O, *Poserednytstvo i predstavnytstvo v hospodarskomu pravi ta protsesi Ukrainy: navchalnyi posibnyk* [Mediation and Representation in Economic Law and Procedure of Ukraine: Teaching Guide] (Lira-K 2016) (in Ukrainian).

Edited books

4. *Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy: pidruchnyk dlia yurydychnykh vuziv i fakultetiv* [Civil Procedural Law of Ukraine: a Textbook for Law Schools and Faculties] (Komarov V zah red, Pravo 1999) (in Ukrainian).

Journal articles

5. Frolov M, 'O merah processual'noj otvetstvennosti kak raznovidnosti processual'nogo prinuzhdenija' [On the Measures of Procedural Liability as a Type of Procedural

- Coercion'] [2009] 4 (8) Vestnik Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Novye gumanitarnye issledovaniya 305–8 (in Russian).
6. Jastremskaja S, 'O probleme protivodejstvija processual'nym zloupotreblenijam v grazhdanskom processe' ['On the Issue of Countering Procedural Abuse in Civil Proceedings'] [2010] 23 (62)2 Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo Serija "Juridicheskie nauki" 364–5 (in Russian).
 7. Khanyk-Pospolitak R, 'Predstavnytstvo v tsyvilnomu protsesi za novym Tsyvilnym protsesualnym kodeksom Ukrainy' ['Representation in Civil Proceedings under the New Civil Procedure Code of Ukraine'] (2018) 1 Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky 50 (in Ukrainian).
 8. Krukoves V, 'Problemni pytannia stiahnennia shtrafu za zlovzhyvannia protsesualnymy pravamy v tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy' ['Problematic Issues of Imposing the Fine for Procedural Rights Abuse in Civil Proceedings in Ukraine'] (2019) 19 Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 86 (in Ukrainian).
 9. Kucherov I, 'Denezhnye vzyskanija: problemy pravovoj identifikacii' ['Monetary Penalties: Issues of Legal Identification'] (2013) 5 Zhurnal rossijskogo prava 25 (in Russian).
 10. Molchanov V, 'Ob otvetstvennosti v grazhdanskom sudoproizvodstve' ['On Liability in Civil Court Procedure'] (2010) 10 Arbitrazhnyj i grazhdanskij process 28–9 (in Russian).
 11. Raguzina P, 'Rassmotrenie voprosov o nalozenii sudebnogo shtrafa' ['Consideration of Issues Regarding Imposition of Court Fine'] (2006) 1 Arbitrazhnye spory 27 (in Russian).
 12. Rieznikova V ta Shcherbyna V, 'Suchasni tendentsii rozvytku hospodarskoho protsesu Ukrainy' ['Current Trends in the Development of Economic Procedure in Ukraine'] (2017) 9 Pravo Ukrainy 17 (in Ukrainian).
 13. Yakymchuk N, 'Fiskalni nepodatkovy platezhi do biudzhetiv: problemy pravovoho zmistu ta pravovoho rehuliuвання' ['Fiscal Non-Tax Payments to Budgets: Issues of Legal Content and Legal Regulation'] (2014) 1 Publichne pravo 70 (in Ukrainian).

Theses

14. Lazko H, 'Pravova pryroda protsesualnoho predstavnytstva u tsyvilnomu protsesi' ['Legal Nature of Procedural Representation in Civil Proceedings'] (avtoref dys kand yuryd nauk, 2006) (in Ukrainian).
15. Lukina I, 'Tsyvilna protsesualna vidpovidalnist' ['Civil Procedural Liability'] (dys kand yuryd nauk, 2009) (in Ukrainian).

Viktorii Rieznikova
Mariia Kurei

FINE AS A FORM OF ECONOMIC PROCEDURAL LIABILITY

ABSTRACT. In this article the focus is made on studying the fine as a form of economic procedural liability and a component of effective court protection aimed at preventing and countering of economic procedural offenses. The authors concentrate attention on the issue of determining the legal nature of procedural fines, examine the doctrinal approaches of supporters and critics of the concept of court fines, and mark out different elements of the administrative offense provided for in art. 1853 of the Code of Ukraine

for Administrative Offenses (CUAO) and economic procedural offenses provided for in part 1, article 135 of the Code of Economic Procedure of Ukraine (Ukrainian CEP). Special attention is also paid to such an issue as ascribing contempt of court to economic procedural offences, on which basis the authors substantiate the need to empower the economic court with the option to impose a fine on the persons present in the courtroom; the article also gives case law examples which testify to the emerging trend of bringing those who violate the normal course of a trial to procedural liability for contempt of court.

The authors analyze the features of the court fine and classify the specific features of the economic procedural fine seen as general procedural features which make the fine an inter-branch procedural phenomenon, as well as special procedural features which determine the place of the fine in economic court procedure. The authors of the article focus attention on the debatable issue of the need to impose the fine both on a participant to an economic case and an attorney of the latter and illustrate the position which they hold. The functions of the fine which determine its place in economic procedure are analyzed and classified into preventive, stimulating which demonstrates a significant difference between the fine in law of substance and law of procedure, and punitive ones.

KEYWORDS: economic procedure, economic procedural liability; court (procedural) penalty; economic procedural fine; legal nature of fine; economic procedural offense; contempt of court; classification of court fine features; general procedural and special procedural characteristics of fine in economic procedure; liability of attorney; abuse of procedural rights; functions of fine in economic procedure.